

Jerzy KAŻMIERCZYK*

Recenzja Przewodnika metodycznego dla szkół ponadgimnazjalnych pt. „Ekonomia w praktyce. Metody aktywizujące w nauczaniu przedsiębiorczości i ekonomii”

Tytuł recenzowanej książki dobrze odzwierciedla jej zawartość. Przewodnik ma 124 strony, na których zawarto 6 rozdziałów charakteryzujących 6 metod nauczania. Każdy z rozdziałów zawiera charakterystykę metody dydaktycznej, opis jej rodzajów, wskazówki dotyczące sposobu wykorzystania, przykłady zastosowania oraz przydatne materiały.

Książka wpisuje się w nurt kształcenia ekonomicznego. Jako jego główny cel, Autorzy podają „umożliwienie uczniom poznania struktur gospodarczych i państwowych ważnych dla ekonomii kraju, ale również wskazanie im powiązania kraju z gospodarką międzynarodową oraz ułatwienie zrozumienia procesów ekonomicznych zachodzących w zglobalizowanym świecie”. Zgodnie z powyższym, „ambicją autorów niniejszego przewodnika metodycznego jest dostarczenie nauczycielom przedmiotów ekonomicznych w szkołach ponadgimnazjalnych praktycznych narzędzi dydaktycznych, które umożliwią uczniom aktywne uczestnictwo w zajęciach z ekonomii dzięki znalezieniu się w sytuacjach zbliżonych do tych, które spotykać będą w swoim dorosłym życiu”.

Zawartość podręcznika jest wynikiem prac nauczycieli przedmiotów ekonomicznych uczestniczących w latach 2008–2012 w projektach EKOLAN I–IV. Wśród metod opisanych w książce można znaleźć: studium przypadku, inscenizację, wywiad z ekspertem, wycieczkę dydaktyczną, metodę projektu oraz firmę uczniowską. Autorzy analizują metody nauczania i dokładnie wskazują na kolejne etapy realizacji danej metody. Niektóre rodzaje prezentowanych metod wydają się być bardzo szczegółowe. Jest tak w przypadku podziału Case-Study na 4 rodzaje: Case-Study-Method, Case-Problem-Method, Case-Incident-Method oraz Stated-Problem-Method.

Przytaczając przykłady zastosowania poszczególnych metod, Autorzy odwołują się do bogatych przykładów z rzeczywistości społeczno-gosudar-

* Jerzy Kaźmierczyk, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań

czej. Jednocześnie, co ważne, „zmuszają” uczniów do krytycznego myślenia i stawiania pytań nie tylko o zalety, ale też o wady podejmowanych decyzji ekonomicznych. Zachęca to do uwzględniania różnych, czasem odmiennych od własnego, punktów widzenia oraz pomaga łatwiej dochodzić do obiektywnych rozwiązań. Jednocześnie uczy analizować i stawiać bardziej realne oceny w dyskusjach ekonomicznych. Uczniowie ćwiczą zajmowanie obcych im stanowisk – są zmuszani do przyjęcia i argumentacji cudzego punktu widzenia, przez co uczą się szanować odmienny od swojego punkt widzenia. Z kolei, bronienie swojej opinii i decyzji jest niezmiernie ważne także w późniejszym życiu uczniów, których powinien charakteryzować z jednej strony szacunek dla opinii innych, a z drugiej asertywność. Zadania dydaktyczne proponowane przez Autorów zachęcają uczniów do oceniania rezultatów pracy, zarówno swoich, jak i innych uczniów. Same przykłady, wśród których znalazła się m.in. budowa obwodnicy Augustowa przechodzącej przez obszar chroniony ekologicznie, katastrofy w Czarnobylu i Fukushima, oraz budowa elektrowni wiatrowych, są przykładami mającymi realne odzwierciedlenie w społeczeństwie i gospodarce. W książce przytoczono też przykłady instytucji i urzędów funkcjonujących w Polsce. Wprowadza to uczniów w otoczenie instytucjonalne biznesu.

Autorzy zwracają uwagę na zaangażowanie emocjonalne ucznia. Nie od dziś wiadomo bowiem, że emocje towarzyszące uczeniu się pozytywnie wpływają na stopień zapamiętania materiału. Jednym z przykładów takiego nasyconego emocjami zadania jest rozmowa z rozżłoszczonym klientem.

Poziom językowy zadań został dostosowany do poziomu percepcji młodzieży licealnej, a wprowadzone nowe sformułowania nie utrudniają zrozumienia przekazu płynącego od Autorów. Ćwiczenia proponowane w przewodniku zawierają w sobie informację zwrotną dla ucznia o poziomie jego wypowiedzi czy zrealizowanego zadania, a także uwagi na temat ewentualnych koniecznych poprawek czy modyfikacji zachowania. Przykładem takiego ćwiczenia jest projekt 2 pt. „Zabawa szkolna w stylu lat 60. i 70.". Taka ocena zwrotna pozwala ukierunkować dalsze działania ucznia. Ćwiczenia zmuszają uczniów do wyciągania wniosków.

Za bardzo wartościowe należy uznać uwagi Autorów o ewentualnych problemach mogących pojawić się w toku zajęć realizowanych z wykorzystaniem proponowanych metod.

Na uwagę zasługują propozycje praktycznych ćwiczeń w zakresie zakładania firm uczniowskich. Autorzy proponują, aby wyniki pracy firmy uczniowskiej zostały zaprezentowane okresowo na forum szkoły. Jest to jak najbardziej wskazane i może służyć nie tylko jako swego rodzaju reklama tych małych przedsiębiorstw i zachęta do przyłączenia się do pracy przez pozostałych uczniów, ale także jako dowód na docenienie pracy uczniów. Szkoda, że w pozostałych rozdziałach nie zwrócono wyraźnej uwagi na ten aspekt.

Wśród materiałów zawartych w przewodniku znalazł się opis jednego z przedsiębiorstw (nie firmy – sic!) działających na polskim rynku. Niestety,

można odnieść wrażenie, że opis ten jest reklamą tego przedsiębiorstwa. Najprawdopodobniej pochodzi ze strony internetowej przedsiębiorstwa, albo innych materiałów reklamowych i niestety Autorzy nie zadbali o to, by zniwelować nieco jego reklamowy charakter.

Przytaczając i wykorzystując ciekawe przykłady „z życia”, Autorzy przekazują nie tylko wiedzę na temat metod prowadzenia zajęć dydaktycznych, ale także uwzględniają fakt, że nauczyciel, szczególnie na poziomie niższym niż studia uniwersyteckie, kształtuje również postawy i wartości społeczne. W materiałach pt. „Matura i co dalej?” stawiają ważne pytania o przyszłość młodego człowieka w kontekście realnych ograniczeń ekonomicznych i przyjętych wartości. Również w materiale 3 „Wycieczka dydaktyczna na lokalne targowisko” Autorzy zwracają uwagę na „cele wychowania” związane z edukacją ekonomiczną, a także, w jednym z przykładów, prezentują kodeks etyczny dotyczący pracy w grupach. Biorąc pod uwagę mnogość nieetycznych zachowań spotykanych we współczesnej gospodarce, zwrócenie uwagi na zasady etyczne jest jak najbardziej wskazane i godne naśladowania.

Bardzo ciekawym zadaniem edukacyjnym opisanym w przewodniku jest projekt realizowany przez kilka grup uczniów. Poza tym, na co zwrócili uwagę Autorzy, uczniowie przejmując „odpowiedzialność za planowanie i realizację działań cząstkowych”, uczą się także pracować w grupie. Uczniowie dowiadują się, że specjalizacja jest ważnym elementem życia gospodarczego. Jednocześnie, co istotne, uczniowie wyznaczają „punkty ryzyka”, czyli momenty, w których mogą zaistnieć opóźnienia, lub inne problemy najbardziej istotne dla realizacji projektu. Taki rodzaj pracy – tj. praca grupowa – jest dziś szczególnie ważny i preferowany przez osoby rekrutujące pracowników. Zatem umiejętność pracy w grupie może być przydatna w przyszłym życiu zawodowym uczniów.

Poza pracą w grupie, materiały zawarte w podręczniku promują także inne kompetencje. W przypadku metody „firmy szkolnej”, uczniowie są zachęceni do stworzenia pierwszego zarysu biznesplanu, co z pewnością jest jedną z ważniejszych umiejętności współczesnego przedsiębiorcy.

Literatura przytoczona przez Autorów obejmuje jedynie 20 pozycji, jednak nie umniejsza to w istotny sposób wartości całego przewodnika. Na płycie CD załączonej do książki można natomiast znaleźć gotowe materiały źródłowe, które znacznie ułatwiają pracę nauczycielowi. Podręcznik zawiera także wskazówki co do sposobu przygotowania materiałów dydaktycznych.

Większość schematów zastosowanych w podręczniku jest czytelna i przejrzysta. Można jednak odnieść wrażenie, że część z nich zbyt kategorycznie „usztynia” metody. Przykładowo, schemat na stronie 13 (rysunek 1.1) obrazuje kolejne etapy realizacji metody studium przypadku podając, które z tych etapów realizuje się w mniejszych grupach, a które przy udziale całej klasy. Wydaje się, że przyjęty podział jest zbyt sztywny i mógłby zostać potraktowany bardziej jako możliwość niż jako obowiązująca zasada. Schemat prezentujący rodzaje inscenizacji (rysunek 2.2) został zaprezentowany w układzie współ-

rzędnych. Zastosowane na układzie strzałki sugerują, że oddalając się od początku układu narasta siła jakiejś cechy. Jest to złudne wrażenie, a strzałki można by pozbawić grotów lub zastąpić tabelą.

W ćwiczeniu zawartym w podpunkcie 2.4.2 pt. „Moje finanse” zawarto tabelkę. Niestety nie wyjaśniono, co oznacza uwzględniona w tabelce „płynność”. Ma ona co najmniej kilka znaczeń i wymagałaby komentarza ze strony prowadzącego zajęcia.

Przykładowe pytanie ankietowe zawarte w materiale 3 (punkt 4.5.3) – jak często Pan/Pani robi zakupy na targowisku, nie zawiera wszystkich możliwych wariantów odpowiedzi. Autorzy błędnie założyli, że ankietowani robią zakupy na targowisku co najmniej raz na dwa tygodnie, co nie musi być zgodne z rzeczywistością. Należałoby wystrzegać się takich błędów, i nie podawać uczniom przykładów, które uczą ich niepoprawnego formułowania pytań ankiety.

Grafika zastosowana w przewodniku wydaje się być czytelna, przejrzysta i porządkująca zaprezentowany materiał, zaś błędy graficzne, edytorskie i językowe jedynie w niewielkim stopniu wpływają na ostateczną ocenę książki, jednak niewskazanie na nie, byłoby dowodem na brak obiektywizmu. Część z nich ma charakter kategoriyczny, część natomiast można uznać za kwestię przyjętych zasad.

- ❑ Dbłość o szczegóły nakazuje, aby pojedyncze litery, takie jak a, i, o, w, z, będące częścią składową zdań nie znajdowały się na końcach wierszy. Innymi słowy, należałoby przesunąć takie „samotne”, pojedyncze litery do następnego wiersza (np. strona 11).
- ❑ Podobnie, w przypadku wyliczeń zawierających kilka myślników, w momencie gdy Autorzy przed ostatnim myślnikiem używają jako łącznika słowa „oraz”, dobrze byłoby gdyby stosowali to słowo jednokowo w całym tekście – albo na końcu przedostatniego myślnika, albo na początku ostatniego.
- ❑ W wielu miejscach w podręczniku znaleźć można jednozdaniowe akapity, które można by dołączyć do poprzedzających, albo następujących potem szerszych akapitów.
- ❑ W zdaniu „uczestnicy dyskutują w gronie swoich grup na temat konsekwencji, które pociągnie za sobą wybranie każdej z możliwych opcji” (strona 15), można by zastąpić sformułowanie „w gronie swoich grup”, znacznie prostszym i chyba bardziej poprawnym polonistycznie, sformułowaniem „w swoich grupach”.
- ❑ Za mało wyrefinowane i poprawne stylistycznie, a tym bardziej niewskazane w użyciu przez nauczycieli kształtujących język młodzieży należy uznać słowo „fajne”, które niestety pojawia się w książce (strona 39).
- ❑ Podobnie, sformułowanie „jak by nie patrzeć” wydaje się być kolokwialnym i raczej nie powinno znaleźć się w przewodniku metodycznym.
- ❑ Należałoby również rozróżnić słowo „firma” od słowa „przedsiębiorstwo”. Podczas gdy to ostatnie oznacza zespół ludzi, majątek i wszystko

to, co prowadzi działalność, o tyle „firma” jest tylko nazwą przedsiębiorstwa. Stąd, błędnym jest twierdzenie, że „...firma działa na rynku” (strona 49).

- ❑ Pomimo powszechnej amerykańskiej nazwy, warto zastąpić angielskie słowo lunch, polskim obiadem.
- ❑ W książce zastosowano zwrot „i/lub”, który ze swej natury jest błędny. Słowo „lub” zawiera w sobie bowiem zarówno alternatywę rozłączną, jak i alternatywę łączną – innymi słowy, „lub” zawiera w sobie wariant „to i to”. W związku z tym, sformułowanie „i/lub” jest pleonazmem – tzw. „masłem maślanym”.
- ❑ Skrótów form organizacyjnych spółek – sp. z o.o. i SA są powszechnie stosowane, ale dobrze by było nie stosować ich jako rzeczowników w zdaniu (przykładowo: „Ta forma nie wymaga również opracowania statutu, jak w przypadku sp. z o.o. lub SA, tylko umowy pomiędzy wspólnikami”).
- ❑ W końcu książki, tuż przed bibliografią, znalazły się podziękowania dla uczestników projektu EKOLAN za udostępnienie materiałów lekcyjnych. W języku polskim przyjęto pisać najpierw imię, potem nazwisko, a jeśli już zastosować odwrotną kolejność, jak to czynią Autorzy przewodnika, to zbędne wydają się przecinki stawiane po nazwiskach (na przykład „Ciupka, Anna”), charakterystyczne dla języka niemieckiego.

Po lekturze przewodnika można śmiało stwierdzić, że ambicja Autorów wyrażona w jego wstępie i przytoczona na początku niniejszej recenzji, jaką było dostarczenie nauczycielom przedmiotów ekonomicznych praktycznych narzędzi dydaktycznych, została zrealizowana. Książka jest jednym z niewielu przykładów na rzetelną pracę metodyczną w sferze nauczania przedmiotów ekonomicznych na poziomie ponadgimnazjalnym. Można tylko żałować, że Autorom nie starczyło czasu lub sił na poszerzenie materiału dydaktycznego i charakterystykę innych form kształcenia (np. gier dydaktycznych, czy dyskusji panelowej). Pozostaje mieć nadzieję, że sukces pierwszego wydania podręcznika ma szanse powtórzenia przy kolejnej edycji.